

ISSN 2223-3822

Sheludko, L. (2019) Henezys formuvannia definityi «prodovolcha bezpeka» [Genesis of the formation of the food security definition]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 21, no. 2, pp. 301-311. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19slvdpb.pdf>

ГЕНЕЗИС ФОРМУВАННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА»

Леся Шелудько

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва
учб. Містечко ХНАУ, с-ще Докучаєвське, Харківська область, 62483, Україна
e-mail: lesya10081981@gmail.com

Article history:

Received: October, 2019

1st Revision: October, 2019

Accepted: November, 2019

JEL classification:

Q18

UDC:

330:338

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd2019.02.301>

Анотація. Найважливішою частиною національної економічної безпеки окремого мешканця, сім'ї, соціальних груп, націй, народів, міст, регіонів, всієї держави були і залишаються проблеми продовольчої забезпеченості. Ця проблема посилюється значною імпоротною залежністю країни в продовольстві, яка призводить до таких негативних макро-економічних наслідків, як «вимивання» валютних резервів, зростання зовнішнього боргу, експорт дефіцитних видів сировини і невідновлюваних енергетичних та інших мінеральних ресурсів. Продовольча безпека є важливою складовою частиною національної безпеки в цілому і не обмежується «просторовими» рамками економічної безпеки держави чи спільноти країн.

Нами поставлено за мету узагальнити визначення поняття «продовольча безпека», з'ясувати генезис цього поняття і сформувати власну думку з цього приводу. Під час дослідження був застосований термінологічний принцип, що передбачає вивчення історії термінів і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу, встановлення взаємозв'язку і субординації, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження. Вирішити це завдання допомагає метод термінологічного аналізу і метод операціоналізації понять.

В результаті дослідження нами було сформульоване визначення поняття «продовольча безпека», в якому основний наголос був зроблений на тому, що високоякісне, екологічне та енергетичноцінне продовольство повинно бути доступне і економічно, і фізично всім верствам населення незалежно від рівня доходу, приналежності до державного чи приватного сектору економіки.

Ключові слова: продовольча безпека, генезис, термінологія, поняття.

Шелудько Л. Генезис формування дефініції «продовольча безпека». *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2019. Вип. 2 (21). С. 301-311.
URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19slvdpb.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Однією з крупномасштабних проблем будь-якої країни світу є проблема продовольчої безпеки, що вимагає дослідження різних несумісних аспектів, які характеризуються сукупністю взаємозалежних динамічних факторів. При цьому аспекти продовольчої безпеки нерівноцінні і можуть бути ранжовані за ступенем їх потужності, взаємної залежності і впливу на досягнення необхідного їй рівня. Конкретні стратегічні проблеми продовольчої безпеки індивідуальні і різноманітні за змістом для кожної країни.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проведений аналіз ряду джерел, в яких наводиться термін «безпека», показує, що зазвичай ця дефініція формулюється як відсутність небезпеки в будь-якому процесі, збереження, надійність чого-небудь. У такому визначенні має місце своєрідна подвійність розуміння, що відображає його діалектичну суперечливість. З одного боку, безпечним вважається явище або стан будь-якого джерела небезпеки, яка не завдає ймовірного шкоди в ендегенному (внутрішньому) середовищі. З іншого боку, властивість безпеки передбачає, що об'єкт повинен бути досить надійно захищений від небезпечних екзогенних (зовнішніх) впливів. Отже, поняття безпеки має дві сторони: зовнішню і внутрішню. Внутрішня безпека характеризує здатність системи підтримувати своє нормальне функціонування в умовах зовнішніх і внутрішніх впливів. Зовнішня безпека визначається таким чином, що вплив системи на ендегенну середу не призводить до незворотних змін або її порушень. З наведених дефініцій зрозуміло, що безпека - це властивість, побудована на взаєминах системи і середовища.

В даний час поки не знайдено адекватного математичного опису взаємодії багатомірних, багатоконтурних соціально-економічних систем таких як безпека. Але так як необхідність вирішення таких завдань постійно зростає, дослідники намагаються вирішити їх шляхом використання вербальних моделей. Для цього складається опис завдання, і розглядаються альтернативні сценарії її вирішення. Вищевикладене змушує обмежитися вивченням продовольчої безпеки в ендегенному середовищі, багато в чому залежить від світових впливів. Таким чином, продовольча безпека залежить від ефективності внутрішньої сфери, її складових рівнів, взаємодії з зовнішнім середовищем. Це дозволяє зробити висновок про багатогранність розглянутої проблеми, рішення якої неможливо в рамках одного дослідження. Саме виходячи з цього, на даному етапі ми обмежилися дослідженням саме визначення поняття «продовольча безпека».

3. Постановка завдання.

Продовольча безпека є одним з найважливіших критеріїв соціально-орієнтованої економіки країни. Економічний розвиток країни, темпи зростання валового внутрішнього продукту, незалежність держави, якість життя населення, імідж країни на світовому рівні, стабільність в країні, здоров'я нації, тривалість життя і його зростання знаходяться в прямо пропорційній залежності від рівня продовольчої безпеки. Проблема споживання людиною необхідної кількості і якості їжі з'явилося одночасно з виникненням людини, у міру розвитку знарядь і засобів праці, появи високорозвинених засобів виробництва, підприємств, а потім великих корпорацій, компаній, тобто при зміні історичних суспільних формацій відбувалася зміна процесу забезпечення людей продовольством і формувалося саме поняття. Нами поставлено за мету дослідити генезис формування поняття «продовольча безпека» та сформулювати власне бачення визначення цього поняття.

4. Виклад основного матеріалу.

У ХХ столітті з розвитком міждержавної торгівлі продовольство стало використовуватися як зброя для політичного тиску одних країн над іншими. Першою державою, яка застосувала його в цих цілях, були США. Вони регулярно досліджують продовольчу проблему в інших країнах і при підтримці високого рівня самообеспеченості продовольством активно розширюють свою частку на ринках продовольства інших країн, здійснюючи у взаєминах з ними методи як м'якого впливу (митні бар'єри, цінова політика, виробничі субсидії, відкриття кредитних ліній і ін.), так і жорсткі заходи типу ембарго, заборони на імпорту, економічний саботаж і ін. Саме країни-імпортери продовольства з урахуванням властивих їм специфічних особливостей свою зовнішньоекономічну політику направляють на захист внутрішнього продовольчого ринка, вітчизняних товаровиробників і експортерів від іноземної конкуренції, включаючи закриття внутрішніх ринків для імпорту, а також підвищуючи самозабезпечення продовольством. З цього випливає, що продовольча безпека усвідомлюється керівництвом всіх країн світу як найважливіша умова суверенітету держави, його внутрішньої політики та незалежності в міжнародних відносинах.

Таким чином, продовольча безпека є найважливішим елементом не тільки економічної безпеки держави, а й його політичної та екологічної безпеки, визначаючи провідну роль продовольчої безпеки в національній безпеці.

Сутність продовольчої безпеки повинна виражатися в формулюванні самого поняття «продовольча безпека».

Поняття продовольчої безпеки досить чітко сформульоване у нормативних актах нашої держави. Наприклад у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» продовольча безпека – це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [13].

Відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, що затверджена Наказом Міністерства економіки України 02.03.2007 N 60, «продовольча безпека – це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави».

В той же час, згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, які затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України що затверджені у 2013 р., «продовольча безпека – це стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства» [9].

Але на жаль основний документ, що висвітлював поняття продовольчої безпеки так і залишився у вигляді проекту Закону України про продовольчу безпеку України (реєстр. N 8370-1), поданий народними депутатами України Калетніком Г. М., Терещуком С. М., Бортом В. П. та Сідельником І. І. Цей нормативний акт був розглянутий Верховною Радою України у першому читанні, були внесені зауваження Президентом України, відповідно до яких було запропоновано цей документ відхилити. У цьому нормативному документі продовольча безпека - це соціально-економічний та екологічний стан в державі, при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості. Основні зауваження, що були зроблені, стосуються саме визначення продовольчої безпеки, а саме - виходячи з наданих у Законі визначень продовольчої безпеки (яке

охоплює соціально-економічне та екологічне становище) та формування продовольчої безпеки (діяльність науково-методологічного, політико-правового, соціально-економічного, екологічного, інформаційно-комунікаційного та організаційного характеру), у даному випадку має йтися про максимально широкий спектр діяльності центральних органів виконавчої влади, а отже, наведений у Законі перелік є далеко не повним. Також йдеться про те, що Закон має лише декларативний характер і не вирішує питань щодо забезпечення продовольчої безпеки держави, оскільки має декларативний характер, у ньому відсутнє концептуальне бачення стратегії держави у цих питаннях і, відповідно, шляхи їх вирішення, він містить положення, що не відповідають Конституції України [14].

В міжнародних документах також увага акцентується на понятті «продовольча безпека». Так, ООН (ФАО) та Всесвітня Організація Охорони Здоров'я розглядають продовольчу безпеку як наявність у всіх громадян постійного доступу до достатньої кількості безпечних і поживних продуктів харчування, що забезпечують здорове й активне життя або ж це система, що чітко функціонує і забезпечує всі верстви населення продуктами харчування, відповідно до прийнятих фізіологічних норм, за рахунок власного виробництва і необхідного імпорту щодо тих продуктів, для виробництва яких немає внутрішніх умов [12].

Згідно з визначенням, яке дає В. Власов, «продовольча безпека – це система економічних, організаційних, технологічних, соціальних, екологічних та інших факторів, спрямована на стабільне функціонування агропромислового комплексу з метою задоволення населення різноманітними і конкурентоспроможними продуктами харчування за науково обґрунтованими нормами, створення необхідних страхових запасів і експорту надлишків продукції» [3]. При цьому він вказує, що уразливість продовольчого постачання в разі ускладнень під час випуску окремих видів продовольства з імпорту повинна бути не більше 5-8 % і це повинні бути ті продукти, виробництво яких не можливо в даних природних умовах.

Аналогічне трактування представлено і в Концепції економічної безпеки України, за якої «продовольча безпека - це стан захищеності населення країни від недостатнього харчування, особливо від голоду, і наявність у держави необхідних можливостей для цього».

Тому ми вважаємо, що науково коректним визначенням терміна «продовольча безпека» є наступне: «продовольча безпека – це здатність вітчизняного АПК виробляти і постачати на внутрішній ринок і в державні резерви продовольчі товари і ресурси в необхідному асортименті, в достатніх обсягах і належної якості з урахуванням соціальної структури населення і фактичного рівня доходів, що забезпечують їх фізичну і економічну доступність і продовольчу незалежність країни» [10].

Термін «продовольча безпека» несе широке смислове навантаження, яке відображає достатню кількісну забезпеченість жителів щодня необхідними основними продуктами харчування і біологічно активними речовинами та сполуками. Недостатню забезпеченість людини незамінними амінокислотами, вітамінами, мінеральними та іншими речовинами відносять до «прихованого голоду» у зв'язку з великою небезпекою для здоров'я і передачею негативних спадкових ознак.

Продовольча безпека регіону – це такий стан взаємопов'язаних систем виробництва, зберігання і розподілу основних продуктів харчування, який, при врахуванні особливостей використання природних ресурсів та продуктивних сил регіону, у своїй сукупності здатен протягом циклів відтворення сільськогосподарської продукції, незалежно від виникаючих внутрішніх і зовнішніх загроз та соціально-економічного стану, забезпечувати економічну стійкість систем та стабільність їх розвитку, відносну економічну автономність, достатній рівень споживання життєво важливих безпечних та якісних продуктів харчування, який гарантує потреби здо-

рового та активного способу життя, відповідає рекомендованим медичним збалансованим нормативам раціону і обсягу споживання за умови фізичної та економічної доступності продовольства всім верствам населення [11].

Разом з тим Гойчук О. І. розглядає «продовольчу безпеку» у вузькому та широкому розумінні відповідно як «стан економіки» та як «гарантовану здатність держави задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті і якості на рівні, що забезпечує здоров'я та інтелектуальний розвиток особи, на принципах самозабезпечення основними базовими продуктами та їх економічної та фізичної доступності, незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників» [4].

Більш широке та чітке трактування «продовольчої безпеки» дали Есипов В. та Маховиков Г. Під продовольчою безпекою вони розуміють «забезпечену відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями здатність держави забезпечити потреби населення продуктами харчування (незалежно від зовнішніх і внутрішніх загроз) в обсягах, якості й асортименті, що відповідають прийнятим стандартам і нормативам [5]. Але це визначення не можна вважати повним, оскільки зазначаються потреби всього населення, а не кожного громадянина країни окремо. Це доповнення має місце, оскільки у суспільстві існує розшарування населення за достатком і доступністю продовольства, і якщо в цілому населення країни забезпечене продовольством, то окремо кожен індивід може бути незахищеним і не мати економічної та фізичної доступності до продовольства.

Науковці Н. Логодієнко та В. Логодієнко розглядають продовольчу безпеку в умовах глобалізації та інтеграції з точки зору попередження надмірної залежності країни від імпорту життєво необхідних продуктів харчування при недостатньому власному їх виробництві [7]. Основними негативними наслідками такої залежності є: обтяження платіжного балансу країни великими першочерговими видатками, погіршення забезпечення населення, голод і підвищення соціальної напруги.

Найбільш повним можна вважати визначення «продовольчої безпеки» білоруськими науковцями: «продовольча безпека – це забезпеченість продовольчими ресурсами, потенціалом та гарантіями, здатність держави незалежно від зовнішніх і внутрішніх умов чи загроз задовольняти потреби населення країни в цілому і кожного громадянина зокрема продуктами харчування в обсягах, якості та асортименті, необхідних і достатніх для фізичного і соціального розвитку особи, забезпечення здоров'я і розширеного відтворення народонаселення» [12]. В даному випадку ми цілком згодні з авторами і їх визначення охоплює достатньо широкий спектр питань. Особливо це стосується відтворення населення. Ця проблема дуже гостро стоїть для України, оскільки останні 25 років чисельність населення невинно скорочується і не останню роль у цьому зіграла доступність якісного і повноцінного харчування. Переважна більшість знаходиться за межею бідності.

Калашнікова Є. Д. та Стефанишин Б. М. у визначенні «продовольчої безпеки», роблять наголос на «задоволенні потреб населення країни в цілому й кожного громадянина зокрема в питній воді [1]. Автори в даному визначенні хотіли зробити особливий наголос на екологічності продовольчої безпеки. Хибною є думка, що проблема доступності чистої води існує в країнах з посушливим кліматом, але зі зміною кліматичних умов вона поступово набуває значення для України.

Чорнодід І. С. до трактування продовольчої безпеки додає три моменти: сім'я, розвиток нації та стійкий економічний розвиток. На думку автора, під продовольчою безпекою слід розуміти такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток [19].

Борщевський П. під продовольчою безпекою розуміє стан економіки,

забезпечений відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями, а також при якому, незалежно від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігається необмежена у часі здатність держави (суспільства) забезпечувати економічну та фізичну доступність для всього населення життєво важливих продуктів харчування в обсягах, якості й асортименті, достатніх для розширеного відтворення кожної особи у звичних умовах і мінімально необхідних для підтримки здоров'я та працездатності надзвичайних продовольчих ситуаціях [2]. Тобто він конкретизує необхідні потреби, пов'язуючи їх з науковими нормами харчування і підсилює в її трактуванні якісний показник продовольства.

У своєму науковому дослідженні «Прогнозування розвитку сільського господарства і АПК у забезпеченні продовольчої безпеки території» О. М. Чечель формулює поняття продовольчої безпеки країни як стан захищеності продовольчих інтересів особи, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, при якому забезпечується коректно вимірюваний вплив факторів за наявності інформаційного середовища, охорони довкілля, прогнозування ситуації, що дозволяє забезпечувати функціонування людини, економіки та промисловості, контролювання кризових ситуацій та забезпечення всіх верств населення якісними продуктами в достатній кількості [18].

Гарантом продовольчої безпеки є агропромисловий комплекс, головним завданням якого є забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення її конкурентоспроможності на вітчизняному та світовому ринках. При цьому найважливішою умовою забезпечення країни продовольством є загальний рівень функціонування її національної економіки [15].

За визначенням О. Ульянченко, який має суттєвий доробок з даної проблематики, продовольча безпека – це ступінь забезпеченості населення країни екологічно чистими і корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково-обґрунтованими нормами і доступними цінами при збереженні і поліпшенні середовища проживання [17].

Заслуговує уваги й поняття продовольчої безпеки регіону. Визначення продовольчої безпеки окремих регіонів як правило базується на класичному визначенні поняття «продовольча безпека». Зокрема, Е. А. Кіреєва визначає продовольчу безпеку регіону як стан регіону, за якого продовольчі ресурси використовуються так, щоб забезпечити всі категорії населення продуктами харчування на всій його території на рівні не нижчому мінімального споживчого кошика, для забезпечення активного й здорового способу життя, не залежно від впливу внутрішніх, зовнішніх та світових факторів [6].

Як зазначають науковці Пушак Я. Я та Пушак І. І., «продовольча безпека регіону – це стан економіки регіону, забезпечений ресурсним, фінансовим, науково-дослідним, технологічним, виробничим і кадровим потенціалом галузей агропромислового комплексу, харчової промисловості і торгівлі, які пов'язані із продовольчим забезпеченням населення, що гарантує поза залежністю від внутрішніх і зовнішніх загроз доступність для всього населення регіону продуктів харчування в обсязі, якості і асортименті, достатніх для успішного розвитку кожної людини у звичайних умовах і мінімально необхідних для підтримки здоров'я і працездатності в надзвичайних ситуаціях» [15]. Тобто автори пропонують окремо розглядати продовольчу безпеку за регіональним розмежуванням. Ми можемо погодитись з цим, оскільки територія України велика і її регіони різняться за забезпеченням ресурсами і потенціалами.

На наш погляд, найбільш повне і ємне визначення продовольчої безпеки на національному рівні дає Стадник М.Є., характеризує її як забезпечена відповідними ресурсами та потенціалом здатність держави незалежно від внутрішніх та зовнішніх умов і загроз на принципах самозабезпечення гарантувати населенню країни в цілому та кожному громадянину зокрема фізичну та економічну доступність, якість та безпеку

продуктів харчування і питної води в необхідному обсязі й асортименті на рівні фізіологічних норм, що забезпечує фізичний та інтелектуальний розвиток особи й сталий розвиток країни [16].

Деякі вчені поряд з цим зробили висновок, що продовольча безпека - системне поняття, яке включає в себе самі різні аспекти, що характеризують його розвиток як системи. Так, в функціонуванні продовольчого комплексу можна розрізнити аспекти інформаційної, економічної, фінансової та інших видів безпеки. Вони, звичайно, взаємопов'язані і взаємообумовлені, по різному діють на стан всієї розглянутої системи. Сенс підходу полягає в тому, що весь спектр проблем розглядається під єдиним кутом зору - їх вплив на можливе руйнування продовольчого блоку. Це дозволяє систематизувати показники продовольчої системи, створити структуру цінностей, щоб потім розпочати аналіз кожного з аспектів, які мають специфічні властивості.

Як показало дослідження, ряд авторів дає спрощене визначення продовольчої безпеки, вважаючи, що це система заходів, що забезпечує виробництво і задоволення кількісно-якісних потреб населення країни в високо конкурентоспроможних вітчизняних продуктах харчування широкого асортименту.

Поряд з цим, є цілий ряд авторів, які зробили свій внесок в поняття «продовольча безпека», які навряд чи доповнять основними ознаками цей термін.

Марков Р. вважає продовольчу безпеку станом продовольчого ринку кожного регіону країни протягом тривалого часу, коли пропозиція продовольства перевищує науково обґрунтовану (медично рекомендовану) потребу населення в продуктах харчування, а ринкова вартість науково обґрунтованого (медично рекомендованого) раціону є нижчою за гарантовані державою мінімальні доходи населення [8].

Тому виконане дослідження було проведено з наступними цілями:

1. Узагальнити наявний досвід з метою обґрунтування авторської трактовки даної дефініції, що враховує позитивні сторони кожного з запропонованих понять. Виключити ті елементи, які не відповідають сучасним вимогам соціально-орієнтованої економіки, посилити соціальний її аспект.

2. Аргументувати багатоаспектність поняття і довести, що в одному дослідженні неможливо вирішити всі її горизонти, що є причиною про обмеженість кола досліджуваних завдань.

5. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Відповідно до висновків, що були конкретизовані, ми можемо сформулювати таке поняття продовольчої безпеки – що це одна з найбільш важливих соціально-економічних категорій, яка передбачає, що всі суб'єкти економіки на чолі з державою і в розрізі регіонів, зобов'язані забезпечити виробництво кількісно якісного складу конкурентоспроможного продовольства розширеного асортименту, споживання якого дозволить всім верствам населення, в тому числі незаможним, споживати високобілкову вітамінізовану їжу, необхідну для здорового тривалого способу життя і створити високий життєвий рівень населенню, якому економічно і фізично це продовольство буде доступно.

Йдеться про те, щоб не тільки високо оплачувані спеціалісти державних, регіональних, місцевих рівнів влади, керівництво підприємств усіх видів власності могло купувати такі види продовольства, а перш за все, щоб всі верстви населення, в т.ч. діти, в звичайних дошкільних установах, школярі звичайних шкіл, пенсіонери, інваліди, рядові службовці і інші категорії громадян країни мали можливість купувати достатню кількість якісних різноманітних високобілкових продуктів харчування. Щоб жителі сіл країни були забезпечені економічно і фізично таким продовольством. На нашу думку, це цілком реально втілити в життя за умови рівномірного розподілу

валового національного доходу, бюджетів різних рівнів і контролю їх витрачання.

Країна може вважатися з соціально-орієнтованою економікою, якщо будуть створені умови для здорового способу життя. В іншому випадку, навряд чи на світовому рівні нашу країну в найближчій перспективі можна буде віднести до числа розвинених країн світу.

Продовольча безпека реалізується через динамічну, економічну систему, що забезпечує громадян країни продуктами харчування, які повинні в основному вироблятися на території країни, а в разі їх нестачі, закуповуватися за кордоном. Ця система знаходиться під впливом збурюючих і керуючих зовнішніх і внутрішніх впливів.

Завдання полягає в тому, щоб в процесі функціонування продовольчого комплексу країни знайти кількісні характеристики, що визначають його ефективний стійкий стан, своєчасно виявити загрозу можливого порушення і виробити стратегію стабілізації.

Author details (in Russian)

ГЕНЕЗИС ФОРМИРОВАНИЯ ДЕФИНИЦИИ «ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ»

Леся Шелудько

Харьковский национальный аграрный университет имени В. В. Докучаева
учеб. Городок ХНАУ, пос. Докучаевское, Харьковская область, 62483, Украина
e-mail: lesya10081981@gmail.com

Аннотация. Важнейшей частью национальной экономической безопасности отдельного жителя, семьи, социальных групп, наций, народов, городов, регионов, всего государства были и остаются проблемы продовольственной обеспеченности. Эта проблема усугубляется значительной импортной зависимостью страны в продовольствии, которая приводит к таким негативным макроэкономическим последствиям, как «вымывание» валютных резервов, рост внешнего долга, экспорт дефицитных видов сырья и не возобновляемых энергетических и других минеральных ресурсов. Продовольственная безопасность является важной составной частью национальной безопасности в целом и не ограничивается «пространственными» рамками экономической безопасности государства или сообщества стран.

Нами поставлена цель обобщить определение понятия «продовольственная безопасность», выяснить генезис этого понятия и сформировать собственное мнение по этому поводу. В ходе исследования был применен терминологический принцип, предполагающий изучение истории сроков и обозначаемых ими понятий, разработку или уточнение содержания и объема, установление взаимосвязи и субординации, их места в понятийном аппарате теории, на базе которой базируется исследование. Решить эту задачу помогает метод терминологического анализа и метод операционализации понятий.

В результате исследования нами было сформулировано определение понятия «продовольственная безопасность», в котором основной упор был сделан на том, что высококачественное, экологическое и энергетически ценное продовольствие должно быть доступно и экономически и физически всем слоям населения независимо от уровня дохода, принадлежности к государственному или частному сектору экономики.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, генезис, терминология, понятия.

Author details (in English)**GENESIS OF THE FOOD SECURITY DEFINITION FORMATION**

Lesia Sheludko

Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchayev
KNAU training town, Dokuchaevske, Kharkiv region, 62483, Ukraine
e-mail: lesya10081981@gmail.com

Abstract. *The most important part of the national economic security of an individual, family, social groups, nations, peoples, cities, regions, the entire state have always been problems of food security. This problem is exacerbated by the country's significant food dependence on food, which leads to such negative macro-economic consequences as "leaching" of foreign exchange reserves, growth of external debt, export of scarce raw materials and non-renewable energy and other mineral resources. Food security is an important component of national security as a whole and is not limited to the "spatial" framework of economic security of the state or countries.*

The aim of the paper is to summarize the definition of food security, to ascertain the genesis of the concept and to form own opinion on it. During the research, a terminological principle was applied, which envisaged the study of the history of terms and their notions, the development or refinement of the content and scope, the establishment of relationships and subordination, their place in the conceptual apparatus of the theory on which the research is based. Methods of terminological analysis and operationalization of concepts help to solve this problem.

As a result of the study, it is formulated a definition of food security, which emphasized that high-quality, environmentally friendly and energy-efficient food should be accessible physically and economically to all segments of the population, regardless of income, public or private sector economy.

Keywords: *food security, genesis, terminology, concepts.*

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19slvdpb.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Sheludko, L. (2019) Henezys formuvannia definitsii «prodovolcha bezpeka» [Genesis of the formation of the food security definition]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 21, no. 2, pp. 301-311. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19slvdpb.pdf>

Використана література:

1. Бекенов С. С. Продовольственная безопасность – как составляющая экономической безопасности. *Вестник КРСУ*. 2004. № 2. С. 16–22.
2. Борщевський П., Дейнеко Л. Продовольча безпека країни: стан і тенденції. *Розбудова держави*. 2007. № 6. с. 66 – 73.
3. Власов В. Пріоритетні проблеми агропродовольчого розвитку. *Економіка України*. 2009. № 3 (532). С. 75-80.
4. Гойчук О. І. Продовольча безпека: теорія, методологія, проблеми: автореферат дис. доктора екон. наук: 08.07.02. Миколаїв, 2004. 25 с.
5. Есипов В. Е., Маховиков Г. А. Внутренние и внешние угрозы продовольственной безопасности России. СПб. Изд-во СПб гос. университета экономики и финансов. 2005. 192 с.
6. Кіреєва Е. А. Регіональна продовольча безпека: суть та інструменти управління. *Ефективна економіка*. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2921>.

7. Лагодієнко В. В., Лагодієнко Н. В. Вплив процесів глобалізації та міжнародної інтеграції на стан продовольчої безпеки України та її регіонів. *Науково-виробничий журнал Бізнес-навігатор*. 2013. № 3 (32).
8. Марков Р. В. Вплив кон'юнктури ринку зерна на продовольчу безпеку регіону: автореферат дис. канд. екон. наук: 21.04.01. Луганськ, 2011. 21 с.
9. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013, N 1277. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=08U1H409F0>.
10. Нестеренко С. А. Новітні тенденції у методологічних підходах щодо оцінки продовольчої безпеки країни. *Вісник ХНАУ (Серія Економічні науки)*. №2. С. 135-143.
11. Нікішин Є. В. Формування стратегії продовольчого забезпечення регіону як фактора економічної безпеки України. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2014. Вип. 37. С. 45-53.
12. Пабат О. В. Продовольча безпека як складова економічної безпеки держави. *Економіка АПК*. 2010. № 12. С.86 – 90.
13. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 49, ст.527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
14. Про продовольчу безпеку України: Проекту Закону України (реєстр. N 8370-1) URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8370-1&skl=7.
15. Пушак Я. Я., Пушак І. І. Самозабезпеченість продовольством регіону: оцінка та прогноз. *Бізнес-навігатор*. Херсон, № 3 (29). 2012. С.40–46.
16. Стадник М.Є. Місце продовольчої безпеки в системі національної безпеки держави. *Бюлетень Кам'янець-Подільського національного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 6. С. 63-67.
17. Ульянченко О. В., Прозорова Н. В. Продовольча безпека – основа національної безпеки держави. *Международный конгресс "Мир"*. 2014. URL: http://congressworld.com.ua/blog_article.php?id=5.
18. Чечель О. М. Прогнозування розвитку сільського господарства і АПК у забезпеченні продовольчої безпеки території: автореферат дис. канд. екон наук: 08.07.02. Суми, 2006. 15 с.
19. Чорнодід І. С. Економічна безпека як категорія економічної теорії. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 11 (29). С. 17 – 26.

References

1. Bekenov, S. S. (2004) Prodovolstvennaja bezopasnost – kak sostavljajushhaja ekonomicheskoy bezopasnosti [Food Security - As a Component of Economic Security]. *Bulletin of KRSU*, no 2., pp.16–22.
2. Borshchevskiy, P. Denyeko, L. (2007) Prodovoljcha bezpeka krajiny: stan i tendenciji [Country food security: status and trends]. *State building*, no. 6., pp. 66-73.
3. Vlasov, V. (2009) Priorytetni problemy aghroprodovoljchogho rozvytku [Priority problems of agro-food development]. *Ukraine economy*. no 3 (532). pp. 75-80.
4. Ghojchuk, O. I. (2004) Prodovoljcha bezpeka: teorija, metodologhija, problemy [Food security: theory, methodology, problems]. *Extended abstract of Doctor's thesis. Mykolayiv: The Mykolayiv state. agrarian university*. [in Ukrainian]
5. Esypov, V. E., Makhovykov Gh.A. (2005) *Vnutrennie i vneshnie ugrozy prodovolstvennoy bezopasnosti Rossii* [Internal and external threats to food security in Russia]. SPb. : Publishing house of St. Petersburg state. University of Economics and Finance. [in Russian].
6. Kireeva, E. A. (2014) Reghionaljna prodovoljcha bezpeka: sutj ta instrumenty upravlinnja [Regional food security: essence and management tools] *An efficient economy*. no 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2921>.
7. Laghodienco, V. V., Laghodienco, N. V. (2013) Vplyv procesiv ghlobalizaciji ta mizhnarodnoji integraciji ta stan prodovoljchoji bezpeky Ukrajinji ta jiji reghioniv [The impact of globalization and international integration processes and food security of Ukraine and its regions]. *Business navigator: Scientific and Production Journal*. no 3 (32).

8. Markov, R. V. (2011) *Vplyv kon'unktury rynku zerna na prodovoljchu bezpeku regionu specialnistj* [The impact of the grain market condition on the food safety of the region]. Extended abstract of candidate's thesis. Lugansk. [in Ukrainian].
9. Metodychni rekomendaciji shhodo rozrakhunku rivnja ekonomichnoji bezpeky Ukrainy (Zatverdzheno Nakaz Ministerstva ekonomichnogho rozvytku i torghivli Ukrainy 29.10.2013 N 1277) [Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine (The Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine was approved)]. (2013) Available at: <http://consultant.parus.ua/?doc=08U1H409F0>.
10. Nesterenko, S. A. (2016) Novitni tendenciji u metodologichnykh pidkhodakh shhodo ocinky prodovoljchoji bezpeky krajiny [Recent trends in methodological approaches to assessing food security in the country]. *KhNAU Bulletin. Series: Economic Sciences*, no. 2., pp. 135-143.
11. Nikishyn, Je. V. (2014) Formuvannja strateghiji prodovoljchogho zabezpechennja reghionu jak faktora ekonomichnoji bezpeky Ukrainy [Formation of the region's food security strategy as a factor of economic security of Ukraine]. *Academic notes from KROK University*, Vol. 37. pp. 45-53.
12. Pabat, O. V. (2010) Prodovoljcha bezpeka jak skladova ekonomichnoji bezpeky derzhavy [Food security as a component of economic security of the state]. *Economics of agro-industrial complex*, no 12, pp. 89-90.
13. Zakon Ukrainy Pro derzhavnu pidtryмку siljskogho ghospodarstva Ukrainy [Law of Ukraine On State Support for Agriculture of Ukraine]// Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy (VVR). Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine (2004), 49, st.527 Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
14. Proekt Zakonu Ukrainy pro prodovoljchu bezpeku Ukrainy (rejeestr. N 8370-1) [Draft Law on Food Security of Ukraine (registration № N 8370-1)] Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8370-1&skl=7.
15. Pushak, Ya. Ya, Pushak, I. I. (2012) Samozabezpechenistj prodovoljstvom reghionu: ocinka ta prognoz [Food security of the region: assessment and prognosis]. *Business navigator*, no. 3 (29). pp. 40-46.
16. Stadnik, M. E. (2012) Misce prodovoljchoji bezpeky v systemi nacionaljnoji bezpeky derzhavy [Place of food security in the national security system of the state]. *Bulletin of Kamianets-Podilskyi Ivan Ogiyenko National University. Economic sciences*, Vol.6, pp. 63-67.
17. Ulyanchenko, A. V., Prozorova, N. V. (2014) Prodovoljcha bezpeka – osnova nacionaljnoji bezpeky derzhavy [Food security is the basis of national security]. *International Congress "World"*. Available at: http://congressworld.com.ua/blog_article.php?id=5.
18. Chechel, O. M. (2006) Prognozuvannja rozvytku siljskogho ghospodarstva i APK u zabezpechenni prodovoljchoji bezpeky terytoriji [Forecasting the development of agriculture and agro-industrial complex in ensuring food security of the territory]. *Extended abstract of candidate's thesis. Sumy*.
19. Chornodid, I. S. (2003) Ekonomichna bezpeka jak kateghorija ekonomichnoji teoriji [Economic security as a category of economic theory]. *Current problems of the economy*, no. 11 (29), pp. 17-26.

© 2019 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

